

Vládní návrh

ÚSTAVNÍ ZÁKON

ze dne 2015

o celostátním referendu

Parlament se usnesl na tomto ústavním zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

REFERENDUM

Čl. 1

Základní ustanovení

- (1) Tento ústavní zákon upravuje konání celostátního referenda.
- (2) Tento ústavní zákon se nevztahuje na konání referenda podle čl. 10a odst. 2 Ústavy České republiky a referendum ve věci výpovědi mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy České republiky.

Čl. 2

Předmět referenda

- (1) V referendu lze rozhodovat o věcech vnitřní nebo zahraniční politiky státu s výjimkou rozhodování o
  - a) základních právech a svobodách,
  - b) státním rozpočtu a ve věcech znamenajících zásah do právní úpravy nebo správy daní, poplatků nebo jiných obdobných peněžitých plnění,
  - c) porušení závazků, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodního práva,
  - d) ustanovování jednotlivých osob do funkcí a o jejich odvolávání z funkcí,
  - e) individuálních právech a povinnostech.
- (2) Referendem nelze schvalovat právní předpisy.

Čl. 3

Otázka pro referendum

Otázka pro referendum musí být jednoznačná, srozumitelná a formulovaná tak, aby na ni bylo možno odpovědět slovem „ano“ nebo „ne“. V jednom referendu může být položeno k téže věci více otázek, pokud tyto otázky nejsou ve vzájemném rozporu. Položeno může být i více otázek k různým věcem.

Čl. 4

Návrh na konání referenda

Návrh na konání referenda je oprávněn podat každý občan České republiky nebo skupina občanů České republiky, kteří dosáhli věku 18 let ke dni podání návrhu na konání referenda, podpoří-li jejich návrh petice podepsaná nejméně 250 000 občany České republiky, kteří dosáhli věku 18 let ke dni podání návrhu na konání referenda. Návrh na konání referenda se podává vládě a musí obsahovat konkrétní otázku nebo otázky, o nichž se má v referendu rozhodnout, a musí být podán do 6 měsíců ode dne oznámení zahájení sběru podpisů pod petici.

Čl. 5

Přezkoumání návrhu na konání referenda

(1) Vláda se do 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda usnese, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4. Toto usnesení vlády se vyhlásí stejně jako zákony.

(2) Vláda do 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda může podat Ústavnímu soudu návrh, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11.

(3) Skupina nejméně 25 poslanců nebo skupina nejméně 10 senátorů do 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení podle odstavce 1 mohou podat Ústavnímu soudu návrh, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11.

(4) Usnese-li se vláda podle odstavce 1, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, může občan České republiky nebo skupina občanů České republiky, kteří podali návrh na konání referenda podle čl. 4, do 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení podle odstavce 1 podat Ústavnímu soudu návrh, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11.

(5) Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl vysloven nesoulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem nebo zákonem podle čl. 11, brání vyhlášení referenda.

(6) Běh lhůt stanovených v odstavcích 1 až 4 se přerušuje po dobu, po kterou je vyhlášen nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav.

Čl. 6

Vyhlášení referenda

(1) Prezident republiky vyhlásí referendum do 30 dnů ode dne, kdy marně uplynuly lhůty stanovené v čl. 5 odst. 2 až 4, nebo byl-li návrh podle čl. 5 Ústavnímu soudu podán, do 30 dnů ode dne, kdy se rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl vysloven soulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11, stalo vykonatelným. Referendum se koná nejdříve 90 dnů a nejpozději 120 dnů ode dne, kdy prezident republiky referendum vyhlásil.

(2) Pokud by se mělo referendum konat v posledních 6 měsících volebního období prezidenta republiky, Poslanecké sněmovny, třetiny senátorů nebo Evropského parlamentu nebo funkčního období zastupitelstev územních samosprávných celků, vyhlásí prezident republiky referendum tak, aby se konalo později spolu s volbou prezidenta republiky,

s volbami do Poslanecké sněmovny, Senátu nebo Evropského parlamentu nebo s volbami do zastupitelstev územních samosprávných celků.

(3) Referendum lze konat společně s jiným referendem, jedná-li se o referenda k různým věcem a mají-li se tato referenda konat v rozmezí do 6 měsíců od sebe. Prezident republiky vyhlásí referendum tak, aby se referendum konalo později spolu s jiným referendem.

(4) Referendum se nevyhlásí a je-li vyhlášeno, nekoná se po dobu, po kterou je vyhlášen nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. Po tuto dobu se běh lhůty stanovené pro vyhlášení referenda nebo lhůty pro jeho konání přerušuje.

Čl. 7

Právo hlasovat v referendu

Právo hlasovat v referendu má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.

Čl. 8

Rozhodnutí přijaté v referendu

V referendu je rozhodnutí přijato, pokud nadpoloviční většina hlasujících a současně nejméně 25 % všech občanů oprávněných v referendu hlasovat odpověděla na otázku položenou v referendu

- a) kladně, nebo
- b) záporně.

Čl. 9

Závaznost rozhodnutí přijatého v referendu

(1) Rozhodnutí přijaté v referendu zavazuje vládu po dobu volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, nejméně však po dobu 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v referendu. Vláda toto rozhodnutí v rámci své působnosti provede.

(2) Rozhodnutí přijaté v referendu zavazuje obě komory Parlamentu po dobu volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, nejméně však po dobu 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v referendu. Obě komory Parlamentu po tuto dobu nepřijmou usnesení, které by bylo v rozporu s rozhodnutím přijatým v referendu.

Čl. 10

Konání referenda ve stejné věci

Ve stejné věci se může referendum konat nejdříve po skončení volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, a současně po uplynutí nejméně 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v předchozím referendu.

Čl. 11

Podrobnosti o konání referenda

Zákon upraví další podmínky výkonu práva hlasovat v referendu, způsob ověření správnosti údajů na petici podle čl. 4, jakož i podrobnosti navrhování, vyhlásování a provádění referenda, oznamování rozhodnutí přijatého v referendu a soudního přezkumu ve věcech referenda.

ČÁST DRUHÁ

Změna Ústavy České republiky

Čl. 12

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., ústavního zákona č. 300/2000 Sb., ústavního zákona č. 395/2001 Sb., ústavního zákona č. 448/2001 Sb., ústavního zákona č. 515/2002 Sb., ústavního zákona č. 319/2009 Sb., ústavního zákona č. 71/2012 Sb., ústavního zákona č. 98/2013 Sb. a ústavního zákona č. .../2015 Sb., se mění takto:

1. V § 10a odst. 2 se za slova „daného v“ vkládá slovo „celostátním“.
2. V čl. 40 se za slova „volebního zákona“ vkládají slova „, zákona o provádění celostátního referenda“.
3. V čl. 62 se na konci písmene l) tečka nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno m), které zní:
„m) vyhláší celostátní referendum a oznamuje jeho výsledek.“
4. V čl. 66 větě druhé se slova „a l)“ nahrazují slovy „, l) a m)“.
5. V čl. 87 se za odstavec 2 vkládá nový odstavec 3, který zní:
„(3) Ústavní soud dále rozhoduje o souladu návrhu na konání celostátního referenda s ústavním zákonem o celostátním referendu a se zákonem vydaným k jeho provedení.“
Dosavadní odstavec 3 se označuje jako odstavec 4.
6. V čl. 89 se doplňuje odstavec 4, který zní:
„(4) Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl podle čl. 87 odst. 3 vysloven nesoulad návrhu na konání celostátního referenda s ústavním zákonem o celostátním referendu nebo se zákonem vydaným k jeho provedení, brání vyhlášení referenda.“

ČÁST TŘETÍ

ÚČINNOST

Čl. 13

Tento ústavní zákon nabývá účinnosti prvním dnem dvanáctého kalendářního měsíce následujícího po jeho vyhlášení.

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

I. Obecná část

Návrh ústavního zákona o celostátním referendu byl zpracován na základě Programového prohlášení vlády schváleného usnesením vlády ze dne 12. února 2014 č. 96 a Plánu legislativních prací vlády na rok 2014 schváleného usnesením vlády ze dne 12. března 2014 č. 165. Vláda se svým Programovým prohlášením mj. zavázala podpořit možnosti vypsání celostátního referenda o zásadních otázkách fungování státu, a to i na základě lidové iniciativy a vždy k předem jasně definovaným otázkám, přičemž by měl být ústavním zákonem zároveň stanoven výčet otázek, o nichž referendum nelze vyhlásit.

Česká republika je jednou z mála evropských zemí, které nemají ve svém právním řádu obsažen obecný zákon o referendu. Ústavní listina z roku 1920 sice institut referenda znala, ale obecný zákon o referendu, který měl § 46 Ústavy z roku 1920 provést, byl jako vládní návrh zákona Národním shromážděním zamítnut. Vzhledem k tomu, že zákon, který Ústava z roku 1920 předpokládala, nebyl nikdy schválen, nemohlo být ani žádné obecné referendum realizováno.

Určitý prostor pro uplatnění přímé demokracie v podobě referenda poskytlo až ustanovení čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a jeho reálným naplněním se stal ústavní zákon č. 327/1991 Sb., o referendu, podle něhož mohly být v referendu občanům České a Slovenské Federativní Republiky předloženy k rozhodnutí jen zásadní otázky formy státoprávního uspořádání České a Slovenské Federativní Republiky, přičemž o návrhu na vystoupení České republiky nebo Slovenské republiky z České a Slovenské Federativní Republiky bylo možno rozhodnout jen referendem. Referendum mohlo být tehdy vypsáno jen v tomto jediném a velmi specifickém případě, přičemž tato právní úprava nakonec nebyla realizována.

V současné době platný ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, (dále jen „Ústava“), vychází především z principu zastupitelské – reprezentativní – demokracie. Ústavní systém v České republice je založen na principech svrchovanosti lidu a neúplné reprezentace, když v článku 2 Ústavy současně předpokládá, že ústavním zákonem může být stanoveno, kdy lid vykonává státní moc přímo (neúplná reprezentace); toto ustanovení souvisí s čl. 21 odst. 1 Listiny, podle něhož občané mají právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců. Kromě toho se v čl. 10a odst. 2 Ústavy rovněž předpokládá rozhodování v referendu, a to o souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy, kterou se přenášejí některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci. K realizaci těchto ustanovení Ústavy již poněkoličkáte vláda připravila návrh ústavního zákona, kterým by se součástí ústavního pořádku České republiky stalo celostátní referendum neboli všelidové hlasování.

Ustanovení čl. 10a Ústavy je k navrhované právní úpravě referenda ve vztahu *lex specialis*. Na referendum vyhlášené na základě ústavního zákona ve smyslu čl. 10a Ústavy – tj. za účelem vyjádření souhlasu s ratifikací mezinárodní smlouvy, kterou se přenesou některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, se právní úprava obsažená v tomto předloženém návrhu ústavního zákona o celostátním referendu nepoužije a bude se postupovat podle zvláštního ústavního zákona podle čl. 10a Ústavy. Postup podle zvláštního ústavního zákona je v tomto speciálním případě zvolen proto, neboť podle čl. 10a Ústavy se rozhoduje o přenosu některých konkrétních pravomocí orgánů České republiky na

mezinárodní organizaci nebo instituci, a je na posouzení a rozhodnutí ústavodárce, zda k ratifikaci konkrétní mezinárodní smlouvy, kterou se přenáší některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, bude třeba souhlasu Parlamentu, nebo zda bude přijat ústavní zákon, který stanoví, že k ratifikaci bude třeba souhlasu daného v referendu. K vyhlášení referenda podle čl. 10a Ústavy by mohlo být přistoupeno například při přenosu dalších pravomocí orgánů České republiky na Evropskou unii. Právní úprava obsažená v tomto návrhu ústavního zákona se nepoužije ani na referendum ve věci výpovědi mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy.

Navržený ústavní zákon vychází z toho, že na jedné straně není demokracie úplná, není-li součástí ústavního systému možnost, aby o základních otázkách společenosti by pravidelnou formou výkonu státní moci měla být zastupitelská demokracie, zatímco přímá demokracie v podobě referenda, by měla být formou výjimečnou, doplňkovou k zastupitelské demokracii, pokud referendum nemá své zvláštní postavení ve vnitrostátním právu vzhledem k historickému vývoji státu, jako je tomu například ve Švýcarsku. Proto také návrh ústavního zákona, obdobně jako dříve předložené návrhy, ponechává zákonodárnou pravomoc v plném rozsahu na Parlamentu. Forma referenda by měla být zvolena při rozhodování o zásadních otázkách vnitřní nebo zahraniční politiky státu.

Návrh ústavního zákona definuje oblasti, o nichž může být rozhodováno v referendu, obecně a stanoví, že občané České republiky mohou v referendu rozhodnout o zásadních věcech vnitřní nebo zahraniční politiky státu. Vedle toho návrh ústavního zákona obsahuje negativní vymezení otázek, které nemohou být předloženy k rozhodnutí v referendu.

Podle předloženého návrhu bude tedy referendum zasahovat především do působnosti moci výkonné a bude se týkat věcí zásadního rázu, které přesahují horizont funkčního období jedné vlády. Rozhodnutí bude v referendu přijato tehdy, pokud nadpoloviční většina hlasujících občanů a zároveň nejméně 25 % všech občanů oprávněných v referendu hlasovat odpoví na otázku položenou v referendu kladně, anebo tehdy, pokud nadpoloviční většina hlasujících občanů a zároveň nejméně 25 % všech občanů oprávněných v referendu hlasovat odpoví na otázku položenou v referendu záporně.

Návrh na konání referenda bude oprávněn podat každý občan České republiky nebo skupina občanů České republiky, kteří dosáhli věku 18 let, podpoří-li jejich návrh petice podepsaná nejméně 250 000 občany České republiky, kteří dosáhli věku 18 let, přičemž tuto petici bude možné podepsat v období do 6 měsíců ode dne, kdy bylo vládě, resp. Ministerstvu vnitra, doručeno oznámení o zahájení sběru podpisů pod tuto petici. Návrh na konání referenda bude možné podat vládě, resp. Ministerstvu vnitra, do 6 měsíců ode dne, kdy bylo Ministerstvu vnitra doručeno oznámení o zahájení sběru podpisů pod tuto petici. Návrh na konání referenda bude muset obsahovat konkrétní otázku, o níž se má v referendu rozhodnout.

Institut celostátního obecného referenda má být významným doplněním soustavy výkonu moci založené na zastupitelské demokracii, který umožní, aby občané vykonávali státní moc nejen prostřednictvím voleb při skončení volebního období, ale i přímo. Zakotvení institutu obecného referenda zvýší vliv veřejného mínění na výkon moci zákonodárné nebo výkonné.

V právních řádech vybraných evropských zemí je institut celostátního referenda upraven následovně:

a) **Francie**

Francouzská ústava na celostátní úrovni rozlišuje tzv. ústavní a legislativní referendum.

Legislativní referendum

Legislativní referendum je zakotveno v článku 11 francouzské ústavy. Tento článek umožňuje prezidentu republiky na návrh vlády nebo na společný návrh obou komor Parlamentu předložit občanům návrh zákona.

Takovým návrhem zákona lze upravovat otázky týkající se organizace veřejné moci, reforem národních hospodářských, sociálních a environmentálních politik a veřejných služeb, které k nim přispívají a schválení ratifikace mezinárodní smlouvy mající vliv na fungování orgánů za podmínky, že mezinárodní smlouva není v rozporu s francouzskou ústavou.

Od 1. ledna 2015 může být k těmto otázkám uspořádáno referendum tzv. sdílené iniciativy. Lze jej vyhlásit na základě iniciativy pětiny členů Parlamentu, která musí být podpořena desetinou voličů zapsaných na seznamech voličů. Tato iniciativa má formu návrhu zákona a nesmí derogovat ustanovení právního předpisu v době jednoho roku od jeho vyhlášení.

Referendum ke stejnému návrhu je možné konat po uplynutí dvou let od konání referenda, v němž návrh nebyl schválen. Byl-li návrh schválen, zákon je přijat.

Toto referendum je blíže upraveno v ústavním zákoně č. 2013-1114 ze dne 6. prosince 2013 o použití článku 11 francouzské ústavy (LOI organique n° 2013-1114 du 6 décembre 2013 portant application de l'article 11 de la Constitution).

Ústavní rada přezkoumává ve lhůtě jednoho měsíce od předložení návrhu zákona veškeré výše uvedené podmínky. Dále přezkoumává rozpor s francouzskou ústavou. O těchto otázkách Ústavní rada rozhoduje odůvodněným rozhodnutím.

Začátek období sběru podpisů voličů je stanoveno do měsíce od zveřejnění rozhodnutí Ústavní rady o splnění podmínek referenda. Sběr podpisů trvá 9 měsíců a provádí se v elektronické formě. Zpětvzetí podpisu není možné. Voličům je prostřednictvím největších obcí v každém kantonu umožněn přístup k elektronickým službám, kterými mohou podpořit návrh zákona. Ústavní rada zajišťuje řádnost celého procesu sběru podpisů a také přezkoumává všechny stížnosti.

Ústavní referendum

Je upraveno v článku 89 francouzské ústavy a jeho účelem je schválení novely francouzské ústavy. Změna francouzské ústavy může být iniciována prezidentem republiky na návrh předsedy vlády nebo členy Parlamentu. Po schválení v obou komorách, je návrh novely francouzské ústavy předložen ke schválení občanům v referendu. Je tedy pojistkou změny francouzské ústavy.

Nicméně, vypsání referenda se nevyžaduje v případě, když prezident návrh předloží na společném zasedání obou komor Parlamentu a získá třípětinovou většinu odevzdaných hlasů.

Ze změny francouzské ústavy jsou vyloučeny otázky integrity území a republikánské formy vlády.

b) Německo

Ačkoli čl. 20 odst. 2 základního zákona Spolkové republiky Německo (*Grundgesetz*), tj. německé ústavy, výslovně stanoví, že státní moc vykonává lid mimo jiné prostřednictvím voleb a hlasování, obsahuje jinak německá ústava pouze jedno ustanovení o lidovém hlasování, a to v článku 29, týkajícím se změny členění spolkového území na země. V tomto případě jsou však oprávněni hlasovat pouze občané na území, kterého se změna má dotknout, nejde tedy o celostátní hlasování. Jiné lidové hlasování se na federální úrovni konat nemůže.

Zákonodárnou iniciativu má podle čl. 76 odst. 1 pouze spolková vláda, poslanci Spolkového sněmu (*Bundestag*) a Spolková rada (*Bundesrat*). Lidová iniciativa tedy také není na federální úrovni možná.

Lidová hlasování jsou však upravena na zemské úrovni, a to v právních řádech všech spolkových zemí. Úpravy v jednotlivých zemích jsou velmi rozdílné, jako příklad lze uvést Bavorsko a Braniborsko.

Bavorsko

Základy jsou dány v zemské ústavě, jejíž článek 71 stanoví, že návrhy zákonů předkládá zemská vláda, poslanci zemského sněmu nebo lid (lidová žádost – *Volksbegehren*). Podle čl. 72 odst. 1 zákony přijímá zemský sněm nebo lid (lidové rozhodnutí – *Volksentscheid*). Článek 73 vylučuje z přijímání lidovým rozhodnutím státní rozpočet, ten musí být přijat zemským sněmem. Postup při podávání lidové žádosti, resp. lidovém rozhodnutí upravuje *Landeswahlgesetz* v § 62 až 82.

Návrh na povolení lidové žádosti se podává Zemskému ministerstvu vnitra, stavebnictví a dopravy. Musí se jednat o vypracovaný a odůvodněný návrh zákona opatřený (neověřenými) podpisy 25 000 oprávněných voličů; jejich oprávnění volit se prokazuje při podání návrhu.

Ministerstvo lidovou žádost zveřejní a určí 14denní lhůtu, ve které mohou voliči žádost podepsat. Obce stanoví místo a čas k podepisování žádosti. Podpis musí být vlastnoruční. Kdo na daném formuláři (*Eintragungsschein*) místopřísežně prohlásí, že se po celou dobu určenou k podepisování žádosti kvůli nemoci nemohl dostavit na místo určené k podpisu, může svou podporu žádosti na formuláři potvrdit a jím pověřená osoba tento formulář donese na místo určené pro podepisování; podpis nemusí být ověřený. K platnosti lidové žádosti je třeba, aby ji podpořilo 10 % oprávněných voličů.

K takové žádosti musí vyjádřit své stanovisko zemská vláda a postoupit ji s tímto zemskému sněmu. Ten ji projedná do tří měsíců. Pokud ji nezměněnou přijme, nekoná se lidové rozhodnutí. Jinak musí být lidové rozhodnutí o žádosti vyhlášeno ve lhůtě dalších tří měsíců. Pokud zemský sněm žádost odmítne, může k lidovému rozhodnutí předložit spolu s lidovou žádostí i vlastní návrh zákona jako alternativu. Návrh zákona je schválen, pokud obdrží více hlasů „ano“ než „ne“ (prostá většina); k přijetí zákonů měnících ústavu je však třeba, aby hlasy „ano“ tvořily alespoň 25 % hlasů všech oprávněných voličů.

Lidové rozhodnutí je v Bavorsku dále podle čl. 75 odst. 2 zemské ústavy potřeba ke schválení každé změny ústavy. Změnu nejdříve schválí zemský sněm dvoutřetinovou většinou a poté musí být potvrzena lidovým rozhodnutím prostou většinou.

Braniborsko

Ústava Braniborska jednak v článku 75 stanoví, že návrhy zákonů může vedle poslanců zemského sněmu a zemské vlády předkládat lid formou lidové žádosti (*Volksbegehren*), jednak mají podle čl. 76 odst. 1, upravujícího lidovou iniciativu, všichni obyvatelé právo předkládat zemskému sněmu v rámci jeho příslušnosti určité věci politického rozhodování, mezi které patří i návrhy zákonů a návrhy na rozpuštění zemského sněmu. Lidová iniciativa tedy není omezena na zákonodárnou iniciativu jako v Bavorsku. Čl. 76 odst. 2 označuje za nepřijatelnou lidovou iniciativu týkající se zemského rozpočtu, platů státních zaměstnanců, dávek sociálního zabezpečení, poplatků a personálních rozhodnutí. Podrobnosti upravuje *Volksabstimmungsgesetz*.

K přípustnosti lidové iniciativy tento zákon dodává, že nepřijatelná je iniciativa ohledně věci, o které se již v uplynulých 12 měsících neúspěšně konalo lidové rozhodnutí (*Volksentscheid*). Lidová iniciativa musí obsahovat odůvodněné znění návrhu zákona nebo jiného návrhu. K jejímu vzniku je třeba 20 000 přezkoumatelných, osobních (neověřených) podpisů oprávněných osob s uvedeným jménem, datem narození a bydlištěm. Lidová iniciativa se předkládá zemskému sněmu.

Pokud zemský sněm do čtyř měsíců přijme nezměněné znění lidové iniciativy, nepřistoupí se k lidové žádosti. Pokud ji nepřijme, koná se lidová žádost na pořádání zástupců lidové iniciativy. Žádost je zveřejněna spolu se jmény a adresami zástupců lidové iniciativy a je určena šestiměsíční lhůta k jejímu podepsání. To může být provedeno dvěma způsoby, buď na určeném místě, nebo korespondenčně. Při podpisu na určeném místě se musí osoba dostatečně prokázat. Pro korespondenční hlasování se obdrží formulář a obálka a hlasující na formuláři místopřísežně prohlásí, že se jedná o jeho osobní rozhodnutí, podpis nemusí být ověřený. Podporu žádosti je navíc možné učinit i před starostou, notářem nebo jiným zmocněným místem. K platnosti lidové žádosti je třeba 80 000 podpisů oprávněných osob.

Pokud zemský sněm do dvou měsíců lidové žádosti nevyhoví, koná se ve lhůtě dalších tří měsíců lidové rozhodnutí. Zemský sněm může žádost prohlásit za vyřízenou, i když přijme žádost v pozmeněné formě, která stále odpovídá základnímu smyslu žádosti, toto rozhodnutí však mohou zástupci lidové iniciativy napadnout u zemského ústavního soudu. Pokud zemský sněm žádost odmítl, může k lidovému hlasování připojit vlastní konkurenční návrh.

Návrh je v lidovém rozhodnutí přijat, pokud s ním souhlasí prostá většina, která však zároveň musí představovat alespoň jednu čtvrtinu všech oprávněných voličů. Návrh zákona, kterým se výslovně mění ústava, vyžaduje ke svému přijetí dvoutřetinovou většinu odevzdaných hlasů, která představuje alespoň jednu polovinu všech oprávněných voličů.

Odchytky jsou stanoveny pro návrh na rozpuštění zemského sněmu, kdy lidová iniciativa vyžaduje 150 000 podpisů, lidová žádost musí být podpořena 200 000 podpisy ve lhůtě čtyř měsíců a k přijetí lidového rozhodnutí je třeba dvoutřetinová většina odevzdaných hlasů, která musí představovat alespoň polovinu všech oprávněných voličů.

c) Rakousko

V Rakousku je lidové hlasování rozsáhleji upraveno i na spolkové úrovni. Podle článku 43 rakouské ústavy se lidové hlasování koná o každém návrhu zákona, pokud tak rozhodne Národní rada (*Nationalrat*) nebo to požaduje většina jejích členů. Podle čl. 44 odst. 3 je lidové hlasování obligatorní v případě celkové změny spolkové

ústavy; v případě částečné změny se koná jen tehdy, když to požaduje třetina členů Národní rady nebo Spolkové rady (*Bundesrat*). Při lidovém hlasování rozhoduje absolutní většina platně odevzdaných hlasů, kvorum stanoveno není.

Obligatorní lidové hlasování se koná také v případě odvolání spolkového prezidenta, kdy musí být tímto způsobem potvrzeno rozhodnutí Národní rady o jeho odvolání.

Vedle hlasování o legislativních návrzích, které již byly projednány v parlamentu, nabízí rakouská ústava v čl. 41 odst. 2 i možnost lidové iniciativy. Podrobnosti upravuje *Volksbegehrengesetz*.

Lidová žádost (*Volksbegehren*) může mít formu návrhu zákona nebo podnětu a musí ji podpořit jedno promile oprávněných voličů. Prohlášení podpory potvrzuje obec, ve které je osoba oprávněna volit, a musí být buď podepsáno na úřadu obce, nebo musí být podpis soudně nebo notářsky ověřen.

Poté spolkový ministr vnitra ve lhůtě tří týdnů rozhodne o předložení lidové žádosti k podepisování. Lhůta k podepisování je zpravidla osmidenní, obce určí místa, kde mohou lidé žádost podepisovat, korespondenční hlasování není možné. Lidová žádost musí Národní rada projednat, pokud se shromáždí 100 000 podpisů oprávněných osob nebo podpisy jedné šestiny oprávněných osob ze tří spolkových zemí, nemusí však v žádosti požadovaný návrh přijmout.

Dále rakouská ústava upravuje v článku 49b lidové hlasování (*Volksbefragung*), o jehož vyhlášení se usnáší Národní rada na návrh svých členů nebo spolkové rady. Může se týkat všech záležitostí zásadního nebo celorakouského významu s výhradou voleb a záležitostí, o nichž přísluší rozhodovat soudům nebo správním úřadům. Výsledek toho hlasování je nezávazný.

d) Slovensko

Právní úprava referenda je v rámci Slovenské republiky zakotvena v čl. 93 a násl. Ústavy Slovenské republiky a zákoně č. 564/1992 Sb., o způsobu vykonání referenda.

Je rozlišováno mezi referendem obligatorním a fakultativním, ke kterému se vztahují níže uvedené informace.

V rámci fakultativního typu referenda můžou být řešeny otázky veřejného zájmu, kromě záležitostí základních práv a svobod, daní, odvodů a státního rozpočtu.

Minimální počet podpisů pro vypsání referenda je 350 000, přičemž pro platnost referenda je nutná účast nadpoloviční většina oprávněných voličů.

Slovenská právní úprava nezakotvuje povinnost následného ověřování pravosti podpisů.

Možnost lidové iniciativy návrhu zákona prostřednictvím referenda není Ústavou Slovenské republiky vyloučena.

e) Polsko

Právní úprava referenda je v Polsku zakotvena v čl. 62 a čl. 125 polské ústavy a zákoně č. 57, o celostátním referendu.

Je rozlišováno mezi referendem obligatorním a fakultativním, ke kterému se vztahují níže uvedené informace.

V rámci fakultativního typu referenda můžou být řešeny věci zvláštního významu pro stát kromě záležitostí výdajů, příjmů, obrany státu či amnestie.

Minimální počet podpisů pro vypsání referenda je 500 000, přičemž pro platnost referenda je nutná účast nadpoloviční většina oprávněných voličů.

Polská právní úprava zakotvuje povinnost následného ověření pravosti podpisů (čl. 63 zákona č. 57).

Možnost lidové iniciativy návrhu zákona je zakotvena čl. 118 polské ústavy a zákonem č. 62, o výkonu legislativních iniciativ ze strany občanů. Následné použití je podmíněno schválením ze strany parlamentu.

Předpokládaný finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet a ostatní veřejné rozpočty

Výdaje ze státního rozpočtu na realizaci tohoto ústavního zákona budou záviset na frekvenci využití institutu referenda v praxi. V případě referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii v roce 2003, kdy bylo možno hlasovat pouze na území České republiky, činily tyto celkové výdaje podle státního závěrečného účtu za rok 2003 přibližně 401,6 mil. Kč, přičemž byly hrazeny z kapitoly 398 (Všeobecná pokladní správa). Konkrétně bylo z kapitoly 398 (Všeobecná pokladní správa) převedeno do kapitoly Ministerstva vnitra cca 51 mil. Kč, do kapitoly Českého statistického úřadu cca 50 mil. Kč, do kapitoly Ministerstva zahraničních věcí 3,6 mil. Kč a územním samosprávným celkům bylo převedeno 297 mil. Kč. Bude-li zákon upravující provádění referenda umožňovat i hlasování v zahraničí, náklady na konání referenda se přiměřeně zvýší.

Soulad navrhované úpravy s mezinárodními závazky a ústavním pořádkem

Navrhovaná právní úprava je v souladu s mezinárodními závazky České republiky, včetně závazků vyplývajících z práva Evropské unie, (např. s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech z roku 1966 a s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, ve znění Dodatkových protokolů) a je v souladu s principy ústavního pořádku.

Návrh ústavního zákona je v souladu s usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, čj. Vol 6/2012-28, k povaze petice připojené ke kandidátní listině kandidáta na funkci prezidenta republiky.

Návrh ústavního zákona nezpracovává do právního řádu České republiky předpisy Evropské unie a není s nimi v rozporu.

Návrh ústavního zákona předpokládá, že k němu bude vydán prováděcí zákon. Vzhledem k tomu, že procedura hlasování v referendu je obdobná, jako je procedura hlasování ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu, budou do tohoto prováděcího zákona zapracovány instituty shodné s instituty uplatňovanými při těchto volbách a zejména instituty obsažené v zákoně č. 114/2003 Sb., o provádění referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně některých zákonů (zákon o provádění referenda), který se při provádění prvního referenda osvědčil.

Zhodnocení dopadu navrhované právní úpravy na ochranu soukromí a osobních údajů, na podnikatelské prostředí, na sociální sféru a na životní prostředí

Návrh ústavního zákona nebude mít přímý dopad na ochranu soukromí a osobních údajů, na podnikatelské prostředí, na sociální sféru a na životní prostředí. Rozhodnutí přijatá v referendu konaném na základě tohoto návrhu ústavního zákona mohou mít vliv na podnikatelské prostředí, na sociální sféru a na životní prostředí.

Zhodnocení dopadu navrhované právní úpravy ve vztahu k zákazu diskriminace

Návrh ústavního zákona nemá žádný diskriminační potenciál.

Zhodnocení korupčních rizik návrhu právní úpravy

Návrh ústavního zákona nemá žádný korupční potenciál.

Závěrečná zpráva hodnocení dopadů regulace (RIA)

V souladu částí I bodem 3.8 písm. a) Obecných zásad pro hodnocení dopadů regulace (RIA) se u návrhů ústavních zákonů hodnocení dopadů regulace (RIA) nezpracovává.

II. Zvláštní část

K části první

K čl. 1

V ustanovení je vyjádřen základní účel ústavního zákona, jímž je naplnění ustanovení čl. 2 odst. 2 Ústavy.

Tento ústavní zákon se nebude vztahovat na referendum podle čl. 10a odst. 2 Ústavy a referendum ve věci výpovědi mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy. Referendum podle čl. 10a odst. 2 Ústavy bude možné uskutečnit pouze na základě zvláštního ústavního zákona upravujícího podmínky pro konání konkrétního referenda ve věci vyjádření souhlasu s ratifikací konkrétní mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy, kterou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci. Postup podle zvláštního ústavního zákona je v tomto speciálním případě zvolen proto, neboť podle čl. 10a Ústavy se rozhoduje o přenosu některých konkrétních pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, a je na posouzení a rozhodnutí ústavodárce, zda k ratifikaci konkrétní mezinárodní smlouvy, kterou se přenáší některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, bude třeba souhlasu Parlamentu, nebo zda bude přijat ústavní zákon, který stanoví, že k ratifikaci bude třeba souhlasu daného v referendu. Právní úprava obsažená v tomto návrhu ústavního zákona, jak je již uvedeno výše, se nepoužije ani na referendum ve věci výpovědi mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy.

K čl. 2

Návrh ústavního zákona vyjadřuje zájem na tom, aby sami občané České republiky rozhodli o věci obecného zájmu zásadní povahy týkající se vnitřní nebo zahraniční politiky státu. Návrh ústavního zákona má na zřeteli uplatnění vůle většiny, ale zároveň klade nezbytné meze výčtem věcí, které se nemohou stát předmětem referenda.

Sleduje se ochrana ústavně zaručených práv a svobod jedince a skupin obyvatelstva. V referendu nelze rozhodovat o základních právech a svobodách jedince a skupin obyvatelstva [čl. 2 odst. 1 písm. a)].

Koncepce předloženého návrhu spočívá na věcném předpokladu, že pod ochranou musí být i racionalita státní finanční politiky, neboť odpovědnost za správu státu má výlučně vláda; proto se v návrhu stanoví, že v referendu nelze rozhodovat o státním rozpočtu nebo přijmout rozhodnutí, které by znamenalo zásah do právní úpravy nebo správy daní, poplatků nebo jiných obdobných peněžitých plnění včetně veřejného pojistného – tj. sociálního zabezpečení a veřejného zdravotního pojištění [čl. 2 odst. 1 písm. b)].

Hledí se na zajištění mezinárodněprávních závazků České republiky. Mezi mezinárodněprávní závazky České republiky patří rovněž závazky vyplývající pro Českou republiku z jejího členství v Evropské unii. Otázka položená v referendu k rozhodnutí musí respektovat platné mezinárodní právo, přičemž je i zde nutné rozlišovat mezi platnou mezinárodněprávní úpravou a jejím návrhem, jež ještě není součástí mezinárodního práva, ale je v poloze návrhu, který ovšem nemusí být přijat. V rámci procesu ratifikace mezinárodní smlouvy je možné uspořádat referendum tehdy, pokud se smluvní strany na tom dohodly nebo to mezinárodní právo jinak umožňuje (podstatná změna poměrů ve smyslu čl. 62 Vídeňské

úmluvy o smluvním právu publikované pod č. 15/1988 Sb.). V opačném případě by referendum nebylo z hlediska mezinárodního práva závazné a v souladu s čl. 10 Ústavy by mezinárodní smlouva měla aplikační přednost; kromě toho je Česká republika povinna dodržovat závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva (čl. 1 odst. 2 Ústavy) [čl. 2 odst. 1 písm. c)].

Rozhodování o obsazování funkcí nebo odvolávání z nich v individuálních případech by narušovalo systém působností stanovených ústavou a zákony, proto je rovněž vyloučeno, aby o těchto věcech bylo rozhodováno v referendu [čl. 2 odst. 1 písm. d)].

Ustanovení čl. 2 odst. 1 písm. e) vylučuje zásah do řízení, v nichž se rozhoduje o právech a povinnostech osob (jedná se zejména o správní řízení, daňové řízení, soudní řízení včetně trestního řízení a přípravné řízení v trestních věcech); zásah do konkrétního řízení nelze považovat za otázku zásadní z hlediska státu, proto je v referendu položení otázky směřující k zásahu do řízení, v němž se rozhoduje o právech a povinnostech osob, tímto ustanovením explicitně vyloučeno, a to s ohledem na zajištění jednak spravedlivého řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a jednak nezávislosti a nestrannosti soudní moci ve smyslu čl. 81 a 82 Ústavy.

V referendu nelze schvalovat právní předpisy. V referendu nelze rozhodnout o věci, která by znamenala zásah do procesu schvalování návrhu právního předpisu, neboť zákonodárná moc náleží podle čl. 15 Ústavy pouze Parlamentu. Nařízení vlády může podle čl. 78 Ústavy přijímat pouze vláda a vyhlášky mohou v souladu s čl. 79 odst. 3 Ústavy přijímat jen ministerstva, jiné správní úřady a orgány územní samosprávy. Ustanovení také zamezuje ovlivňování zákonodárce při procesu schvalování návrhů zákonů, neboť poslanci a senátoři se mají podle čl. 23 Ústavy při výkonu svého mandátu řídit v zájmu všeho lidu pouze svým nejlepším vědomím a svědomím [čl. 2 odst. 2].

K čl. 3

Ustanovení upravuje požadavky kladené na formulaci otázky, která má být v referendu položena; vychází se z toho, že v rámci referenda může být k jedné věci položeno i více otázek, pokud nejsou ve vzájemném rozporu. Z důvodu racionality a hospodárnosti se současně nevylučuje, aby v jednom referendu bylo položeno více otázek k různým věcem.

V tomto ohledu nelze vyloučit ani to, že otázka k rozhodnutí v referendu bude formulována sugestivně nebo že půjde o otázku kapciózní, pokud tato otázka bude srozumitelně formulována a bude-li na ni možné jednoznačně odpovědět „ano“ nebo „ne“.

K čl. 4

Návrh na konání referenda je oprávněn podat každý občan České republiky nebo skupina občanů České republiky, kteří dosáhli ke dni podání návrhu na konání referenda věku 18 let, podpoří-li jejich návrh petice podepsaná nejméně 250 000 občany České republiky, kteří dosáhli ke dni podání návrhu na konání referenda věku 18 let, přičemž tuto petici je možné podepsat v období do 6 měsíců ode dne, kdy bylo vládě, resp. Ministerstvu vnitra, doručeno oznámení o zahájení sběru podpisů pod tuto petici. Podpisy pod peticí nemusejí být úředně ověřeny, neboť by to představovalo přílišnou administrativní překážku. Každopádně, podobně jako v případě petic v rámci volby prezidenta republiky, bude v zájmu navrhovatele sebrat vždy vyšší počet podpisů, aby se předešlo zpochybnění takové petice, respektive relevantního počtu podpisů pod ní.

Návrh na konání referenda může podat pouze občan nebo skupina občanů České republiky. Vláda, poslanci a senátoři Parlamentu České republiky a vyšší územní samosprávné celky mohou k prosazení svých cílů využít svou zákonodárnou iniciativu v mezích čl. 41 odst. 2 Ústavy a podat návrh zákona Poslanecké sněmovně, případně mohou podat i návrh zvláštního ústavního zákona, na jehož základě se může konat referendum ke konkrétní věci. Vláda může k prosazení svých cílů využít i své pravomoci a působnosti jako vrcholného orgánu moci výkonné.

Petice na podporu návrhu na konání referenda podaného občany není peticí ve smyslu zákona č. 85/1990 Sb., o právu petičním. Jejím smyslem je totiž výhradně vyjádření podpory konkrétnímu návrhu na konání referenda, nikoliv podání žádosti, návrhů či stížností ve smyslu čl. 18 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a není proto dán ani žádný důvod očekávat jejich vyřízení způsobem podle § 5 odst. 3 zákona o právu petičním, tzn. písemně sdělit petičnímu výboru stanovisko k obsahu petice a informovat o způsobu jejího vyřízení. (Obdobně usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 12. 2012, čj. Vol 6/2012-28, k přímé volbě prezidenta republiky.)

Pokud jde o relativně vysoký počet oprávněných občanů, kteří připojili svůj podpis pod petici, vychází se z počtu, který deklaruje dostatečně vysoký počet občanů podporujících provedení referenda k navrhované otázce a současně zamezí nadměrnému užívání tohoto ústavního institutu k takovým otázkám, které značná část občanů nepovažuje za naléhavé, a tedy za takové, o nichž by se mělo rozhodovat v referendu. Podmínkou zajišťující reprezentativnost petice v reálném čase je i časové omezení sběru podpisů pod petici.

V kontextu srovnání se zahraniční úpravou je potřeba uvést, že podle čl. 95 Ústavy Slovenské republiky se požaduje dokonce 350 000 podpisů oprávněných osob, a to při zhruba polovičním počtu obyvatel než v České republice.

Návrh na konání referenda musí obsahovat konkrétní otázku nebo otázky, je-li jich položeno k rozhodnutí v referendu více, o nichž se má referendum konat. Taková otázka, resp. otázky, musí být v souladu s požadavky stanovenými v čl. 2.

Návrh na konání referenda se podává vládě, resp. Ministerstvu vnitra, do 6 měsíců ode dne, kdy bylo vládě, resp. Ministerstvu vnitra, doručeno oznámení o zahájení sběru podpisů pod tuto petici. Ministerstvo vnitra je podle tzv. kompetenčního zákona ústředním orgánem státní správy pro vnitřní věci, včetně věcí volebních, a tedy i referenda.

K čl. 5

Vláda se do 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda usnese, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4. Toto usnesení vlády se vyhlásí stejně jako zákony ve Sbírce zákonů, aby se s ním mohla veřejnost seznámit. Tímto způsobem se poslanci a senátoři Parlamentu České republiky a petent nebo skupina petentů, kteří podali návrh na konání referenda, dozví, zda podle názoru vlády jsou či nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4.

Vláda může podat návrh Ústavnímu soudu, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu a zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona. Návrh podání Ústavnímu soudu Ministerstvo vnitra připraví tak, aby jej vláda mohla projednat a Ústavnímu soudu podat ve lhůtě do 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda podpořeného peticí podle čl. 4.

V uvedené lhůtě 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda provede Ministerstvo vnitra kontrolu, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda včetně kontroly petice podle čl. 4 připojené k návrhu na konání referenda. Podrobnosti týkající se návrhu na konání referenda, způsobu ověřování správnosti údajů na petici podle čl. 4 a další záležitosti související s referendem upraví zákon o provádění celostátního referenda podle čl. 11.

Návrh Ústavnímu soudu, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu a zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona, může podat také skupina nejméně 25 poslanců nebo skupina 10 senátorů Parlamentu České republiky, a to ve lhůtě 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení vlády o tom, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, ve Sbírce zákonů. Minimální počet poslanců nebo senátorů ve skupině oprávněné podat návrh Ústavnímu soudu je stanoven shodný jako počet potřebný pro podání návrhu Ústavnímu soudu na zrušení jiného právního předpisu než zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky a § 64 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu. Návrh na konání referenda nemá ještě sílu zákona, sílu zákona má až rozhodnutí přijaté v referendu, proto byl zvolen nižší minimální počet poslanců nebo senátorů Parlamentu České republiky ve skupině oprávněné podat návrh Ústavnímu soudu na posouzení návrhu na konání referenda, než je tomu v případě návrhu na zrušení zákona podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky a § 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, podle které je oprávněna podat návrh na zrušení zákona skupina nejméně 41 poslanců nebo 17 senátorů Parlamentu České republiky.

Usnese-li se vláda, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, může občan České republiky nebo skupina občanů České republiky, kteří podali návrh na konání referenda podle čl. 4, do 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení vlády o tom, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, podat Ústavnímu soudu návrh, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11. Touto možností obrátit se v uvedené lhůtě na Ústavní soud v případě negativního rozhodnutí vlády, aby posoudil soulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu a zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona, bude dostatečně zajištěna ochrana ústavního práva petenta nebo skupiny petentů, kteří podali návrh na konání referenda a cítí se být zkráceni na svém ústavním právu podat návrh na konání referenda podle tohoto ústavního zákona o celostátním referendu.

Dojde-li k vyhlášení nebo trvá-li válečný stav, nouzový stav¹ nebo stav ohrožení státu², pak se běh lhůt pro podání návrhu na posouzení návrhu na konání referenda a lhůty pro přijetí usnesení vlády o tom, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, přeruší. Po ukončení válečného stavu, nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu začínají běžet tyto lhůty znova od začátku. Návrh na posouzení návrhu na konání referenda může být Ústavnímu soudu podán i během válečného stavu, nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu, přestože lhůta pro podání je přerušena a začne po ukončení válečného stavu, nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu běžet opět od počátku; obdobně to platí i pro přijetí usnesení vlády o tom, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4.

---

¹ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

² Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Předpokládá se změna zákona o Ústavním soudu, podle které by měl Ústavní soud návrh na konání referenda projednat přednostně mimo pořadí, ve kterém jej obdržel, a bez zbytečného odkladu.

Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl vysloven nesoulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu nebo zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona, brání vyhlášení referenda prezidentem republiky.

K čl. 6

Prezident republiky vyhlásí referendum do 30 dnů ode dne, kdy marně uplynuly jednak lhůta 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda, a jednak lhůta 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení vlády o tom, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4, stanovené pro podání návrhu Ústavnímu soudu, aby posoudil, zda je návrh na konání referendu v souladu s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu nebo zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona.

Byl-li návrh na posouzení návrhu na konání referenda Ústavnímu soudu podán, pak prezident republiky vyhlásí referendum do 30 dnů ode dne, kdy se rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl vysloven soulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11, stalo vykonatelným.

Aby byl vytvořen potřebný časový prostor pro řádnou přípravu referenda a současně bylo zajištěno, že referendum se uskuteční v přiměřené době od jeho vyhlášení, navrhuje se, aby se referendum konalo nejdříve 90 dnů a nejpozději 120 dnů ode dne, kdy jej prezident republiky vyhlásil.

Ustanovení článku pamatuje rovněž na případ, kdy by se konání referenda v rozmezí 6 měsíců časově překrývalo s jiným celostátním referendem, s volbou prezidenta republiky, s volbami do Poslanecké sněmovny, s volbami třetiny senátorů, s volbami Evropského parlamentu nebo s volbami do zastupitelstev územních samosprávných celků; pro tyto případy se především z důvodu hospodárnosti navrhuje, aby se referendum konalo později spolu s těmito volbami nebo celostátním referendem. Společně lze konat jen referenda k různým věcem. Společné konání více referend ve stejné věci je vyloučeno, neboť by výsledek takových referend mohl být ve svém důsledku zmatečný, pokud by si rozhodnutí přijatá v těchto referendech vzájemně odporovala. V souladu s čl. 10 je možné konat ve stejné věci referendum nejdříve po skončení volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, a současně po uplynutí nejméně 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v předchozím referendu.

Návrh ústavního zákona upravuje též postup v případech mimořádných situací. Referendum se nevyhlásí, a je-li vyhlášeno, nekoná se, po dobu trvání válečného stavu, nouzového stavu³ nebo stavu ohrožení státu⁴. Po tuto dobu se přerušuje běh lhůt stanovených pro vyhlášení a konání referenda.

---

³ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

⁴ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

K čl. 7

V ustanovení jsou vymezeny osoby oprávněné hlasovat v referendu, a to tak, že toto oprávnění má každý občan České republiky, bez ohledu na to, zda žije v České republice nebo v zahraničí, který nejpozději v den konání referenda dosáhl věku 18 let.

K čl. 8

Vzhledem k tomu, že se v referendu bude rozhodovat o zásadních věcech vnitřní nebo zahraniční politiky státu s celostátním dopadem, navrhuje se, aby rozhodnutí bylo v referendu přijato tehdy, pokud by nadpoloviční většina hlasujících občanů a zároveň nejméně 25 % všech občanů oprávněných v referendu hlasovat odpověděla na otázku položenou v referendu kladně, anebo tehdy, pokud by nadpoloviční většina hlasujících občanů a zároveň nejméně 25 % všech občanů oprávněných v referendu hlasovat odpověděla na otázku položenou v referendu záporně.

K čl. 9

Rozhodnutí přijaté v referendu zavazuje vládu po dobu volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, nejméně však po dobu 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v referendu. Po dobu závaznosti rozhodnutí přijatého v referendu je vláda povinna toto rozhodnutí v rámci své působnosti provést.

Rozhodnutí přijaté v referendu zavazuje také Parlament po dobu volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, nejméně však po dobu 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v referendu. Parlament po tuto dobu nepřijme usnesení, které by bylo v rozporu s rozhodnutím přijatým v referendu.

Parlament je narozdíl od vlády vázán v negativním smyslu – nesmí po danou dobu přijmout usnesení, které by bylo v rozporu s rozhodnutím přijatým v referendu, nečinnost Parlamentu v této věci není v rozporu s rozhodnutím přijatým v referendu. Vázanost Parlamentu v negativním smyslu reflektuje skutečnost, že právní systém v České republice je primárně založen na zastupitelské parlamentní demokracii, vázanost Parlamentu je proto volnějši.

Odpovědnost vlády a Parlamentu za provedení rozhodnutí přijatého v referendu je ryze politická.

Rozhodnutí přijaté v referendu by nemělo být v prostředí parlamentní zastupitelské demokracie rozhodnutím zcela neměnným a definitivním, proto je jeho závaznost časově omezená. Každé rozhodnutí přijaté v referendu by mělo být možné změnit (revidovat). Stejně je tomu v legislativním procesu nebo v soudním či správním řízení. Minimálně tříletá doba závaznosti se v tomto ohledu jeví jako přiměřená.

K čl. 10

Ve stejné věci se může referendum konat nejdříve po skončení volebního období Poslanecké sněmovny, v němž se referendum konalo, a současně po uplynutí nejméně 3 let ode dne oznámení výsledku hlasování v předchozím referendu. Toto ustanovení zamezuje nežádoucímu nadužívání institutu referenda v politickém prostředí založeném na zastupitelské demokracii a současně připouští možnost opakování referenda ve stejné věci po uplynutí určité doby. Minimálně tříletá doba se v tomto ohledu jeví jako přiměřená.

K čl. 11

K provedení ústavního zákona o referendu je nezbytné vydat zákon, který upraví způsob ověření správnosti údajů na petici podle čl. 4 tohoto ústavního zákona a dále podrobnosti provádění a vyhlášení referenda, jakož i soudní přezkum ve věcech referenda tak, aby nemohlo dojít k nesrovnalostem při interpretaci a aplikaci ústavního zákona o referendu a aby se referendum mohlo realizovat tak, aby práva oprávněných občanů byla naplněna a výsledek hlasování v referendu byl zjištěn včas a bezchybně. Postupy při provádění referenda budou do značné míry shodné s postupy při provádění voleb do Parlamentu České republiky.

K přijetí tohoto zákona je třeba, aby byl v souladu s čl. 40 Ústavy schválen Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Výčet zákonů uvedených v čl. 40 Ústavy je v tomto smyslu tímto návrhem ústavního zákona rozšířen.

Referendum bude v praxi probíhat podle následujícího schématu upraveného v prováděcím zákoně. Prvním krokem k referendu bude sestavení přípravného výboru. Navrhovatel bude povinen zřídit nejméně tříčlenný přípravný výbor, jehož bude členem, jeden člen (může jím být i sám navrhovatel) bude určen jako zmocněnec za účelem komunikace se státními orgány. Z důvodu transparentnosti kampaně navrhovatel zřídí účet pro referendum určený pro financování kampaně. V případě úmrtí navrhovatele bude přípravný výbor oprávněný činit úkony navrhovatele (pokračovat v přípravě referenda, případně i vzít zpět návrh na konání referenda). Přípravný výbor podá oznámení o zahájení sběru podpisů s otázkou pro referendum vládě, respektive Ministerstvu vnitra. Oznámení bude obsahovat označení navrhovatele, přípravného výboru, zmocněnce, znění otázky a její odůvodnění. Odůvodnění zejména bude obsahovat důvody navržení dané otázky a předvídané dopady kladného a záporného výsledku včetně dopadů finančních. Po podání oznámení o zahájení sběru podpisů pod petici může být zahájen vlastní sběr podpisů, a to po dobu 6 měsíců ode dne oznámení zahájení sběru podpisů pod petici. Petentem je občan České republiky, který dosáhl věku 18 let ke dni podpisu petice. Překážkou k podpisu petice bude omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva v době podpisu. Prohlášení o podpoře lze učinit pouze na formuláři, jehož závaznou podobu stanoví Ministerstvo vnitra vyhláškou. Prohlášení o podpoře nelze vzít zpět. Každý oprávněný občan, podporující návrh na konání referenda, uvede na prohlášení o podpoře své jméno, příjmení, datum narození, adresu místa trvalého pobytu, datum podpisu a připojí svůj podpis. Tímto způsobem bude zajištěna kontrola všech relevantních údajů. Vlastnoruční podpis a datum podpisu na prohlášení o podpoře jsou důležité pro podmínku lhůty 6 měsíců pro sběr podpisů. Je-li v této šestiměsíční době shromážděno pod peticí s otázkou pro referendum nejméně 250 000 podpisů oprávněných občanů České republiky a návrh na konání referenda je spolu s touto peticí podán vládě, respektive Ministerstvu vnitra, pak Ministerstvo vnitra provede kontrolu návrhu na konání referenda a připojené petice. Ministerstvo vnitra zkontroluje návrh a petici, tj. zda návrh obsahuje všechny zákonné náležitosti a zda je podpořen dostatečným počtem petentů. Přezkum petice bude obdobný úpravě přezkumu petice u volby prezidenta republiky. Ministerstvo vnitra zjistí celkový počet oprávněných občanů podepsaných na petici. Do počtu se nezapočítá prohlášení petenta, které nebude splňovat zákonné požadavky. Taková závada a závada spočívající v nedostatečném počtu petentů je neodstranitelná. Bude-li zjištěna jiná vada návrhu, vyzve Ministerstvo vnitra zmocněnce k nápravě ve stanovené lhůtě (po dobu odstranění vad neběží lhůta pro kontrolu návrhu Ministerstvem vnitra). Ministerstvo vnitra rozhodne o odmítnutí návrhu na konání referenda, nebude-li dosahovat celkový počet podporovatelů návrhu 250 000, nebo nebudou-li odstraněny vady návrhu.

Specifickou otázkou pak představuje způsob ověření podpisů pod peticí. K tomu je třeba uvést, že návrh nevyžaduje, aby tyto podpisy byly úředně ověřeny, neboť při takto vysokém počtu podpisů by se jejich povinné ověřování jevílo jako přílišná administrativní překážka pro úspěšné podání petice s návrhem na konání referenda. V zájmu navrhovatele bude sebrat vždy vyšší počet podpisů než oněch 250 000, aby se v případě, že se některé posléze ukáží jako nepravé, nedalo návrh na konání referenda zpochybnit. Nejinak tomu bylo i v případě sběru podpisů pod petice v rámci volby prezidenta republiky. Na druhou stranu je třeba uvést, že případné dodatečné zpochybnění počtu podpisů pod peticí na konání referenda má jiné důsledky, než by tomu bylo v případě návrhu kandidáta na prezidenta republiky. Srovná-li se totiž petice podporující kandidáta na funkci prezidenta republiky s peticí podporující návrh na konání referenda, lze konstatovat, že nedostatečný počet podpisů oprávněných občanů pod peticí podporující návrh na konání referenda nikterak neporušuje právo občanů vyjádřit se v referendu, jehož platnost je vždy podmíněna příslušným minimálním počtem hlasujících pro ten který návrh. Oprávnění občané se tedy hypoteticky mohou relevantně v potřebném počtu vyjádřit k otázce položené k rozhodnutí v referendu odpovědí „ano“ či „ne“, přestože by se dodatečně ukázalo, že pro nedostatečný počet podpisů pod peticí referendum vlastně konáno být nemělo. Zatímco při volbě prezidenta republiky tedy může počet podpisů pod peticí zásadním způsobem ovlivnit výkon aktivního a pasivního volebního práva a samotný výsledek volby prezidenta republiky, v případě referenda toto neplatí, neboť vždy jde pouze o volbu mezi hlasování „ano“, či „ne“, žádná jiná varianta hlasování tedy nepřibude ani neubude. Naopak v případě prezidentské volby, pokud by se někdo účastnil volby prezidenta republiky, ač se jí pro nedostatečný počet petentů účastnit neměl, dojde tím vždy k porušení aktivního volebního práva oprávněných občanů, neboť musí volit z nesprávné množiny kandidátů, v níž je i kandidát, jehož kandidatura ve skutečnosti nebyla podpořena dostatečným počtem oprávněných občanů; dále v této situaci dojde i k porušení pasivního volebního práva ostatních kandidátů na funkci prezidenta, neboť hlasy oprávněných občanů budou rozmělněny mezi více kandidátů a některé hlasy získá i kandidát, jenž ve skutečnosti pro nedostatečnou podporu petentů kandidovat vůbec neměl, a tento kandidát může být dokonce zvolen prezidentem republiky. V opačném případě, kdy by naopak kandidát na funkci prezidenta republiky byl vyloučen z účasti ve volbě prezidenta republiky, ač se jí účastnit měl, dojde k porušení aktivního volebního práva oprávněných občanů, neboť musí volit z množiny kandidátů, v níž chybí kandidát, jehož kandidatura byla podpořena dostatečným počtem oprávněných občanů; dále dojde i k porušení pasivního volebního práva kandidáta, který byl vyloučen z účasti ve volbě prezidenta republiky, ač jeho kandidatura byla podpořena dostatečným počtem oprávněných občanů. V případě referenda však žádné takové porušení základních práv nehrozí. I proto mohou být v zákoně požadavky na ověření platnosti podpisů pod peticí výrazně volnějšší, než tomu je v případě zákona o volbě prezidenta republiky.

Po doručení návrhu na konání referenda vládě se vláda do 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda usnese, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4 tohoto ústavního zákona. Toto usnesení vlády se vyhlásí stejně jako zákony ve Sbírce zákonů, aby se s ním mohla veřejnost seznámit. V téže lhůtě 90 dnů ode dne podání návrhu na konání referenda může vláda podat návrh na přezkoumání návrhu na konání referenda Ústavnímu soudu. Právo podat návrh na přezkoumání návrhu na konání referenda Ústavnímu soudu mají i skupina nejméně 25 poslanců nebo skupina nejméně 10 senátorů Parlamentu České republiky, které mohou tak učinit ve lhůtě 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení vlády o tom, zda jsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4 tohoto ústavního zákona, ve Sbírce zákonů. Usnese-li se vláda, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4 tohoto ústavního zákona, mohou také petent nebo skupina petentů, kteří podali návrh na konání referenda podle čl. 4 tohoto

ústavního zákona, do 30 dnů ode dne vyhlášení usnesení vlády o tom, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na konání referenda podle čl. 4 tohoto ústavního zákona, podat Ústavnímu soudu návrh, aby posoudil, zda je návrh na konání referenda v souladu s tímto ústavním zákonem a zákonem podle čl. 11 tohoto ústavního zákona.

Ústavní soud projedná návrh na přezkoumání návrhu na konání referenda přednostně mimo pořadí, ve kterém jej obdržel, a bez zbytečného odkladu. Materiál pro jednání vlády zpracuje Ministerstvo vnitra podle podaného návrhu na konání referenda. Bude-li návrh na konání referenda v souladu s ústavním zákonem o celostátním referendu a se zákonem o provádění celostátního referenda, Ministerstvo vnitra o tom vyrozumí zmocněnce přípravného výboru. Prezident republiky do 30 dnů ode dne, kdy se rozhodnutí Ústavního soudu stalo vykonatelným, vyhlásí datum konání referenda. Rozhodnutí prezidenta republiky bude obsahovat datum konání referenda, otázku, případně otázky, pro referendum a navrhovatele. Shledá-li Ústavní soud rozpor navržené otázky s ústavním zákonem o celostátním referendu, příp. s jeho prováděcím zákonem, oznámí Ministerstvo vnitra rozhodnutí Ústavního soudu o nemožnosti konat referendum ke konkrétní otázce zmocněnci přípravného výboru. Nevyužije-li vláda, skupina nejméně 25 poslanců nebo skupina nejméně 10 senátorů Parlamentu České republiky nebo petent či skupina petentů, kteří podali návrh na konání referenda, svého práva podat návrh na přezkoumání návrhu na konání referenda Ústavnímu soudu, pak Ministerstvo vnitra za předpokladu, že je návrh na konání referenda bezvadný, podá prezidentu republiky návrh na vyhlášení referenda a prezident republiky do 30 dnů ode dne, kdy marně uplynuly lhůty pro podání návrhu na přezkoumání návrhu na konání referenda, vyhlásí datum konání celostátního referenda. Rozhodnutí prezidenta republiky bude obsahovat datum konání referenda, otázku, případně otázky, pro referendum a navrhovatele.

Po vyhlášení referenda rozhodnutím prezidenta republiky Ministerstvo vnitra ve spolupráci s obcemi a Českým statistickým úřadem přistoupí k přípravě konání samotného referenda (kampaň pro referendum, tisk lístků s otázkou pro referendum, sestavení komisí pro referendum, organizace hlasování v referendu, sčítání hlasů odevzdaných v referendu...).

Hlasovací právo bude vymezeno jako ve volbách, tj. každý občan České republiky, který alespoň druhý den konání referenda dosáhl věku 18 let. Překážkou ve výkonu práva hlasovat bude omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva a omezení osobní svobody stanovené na základě zákona z důvodu ochrany zdraví lidu.

Hlasování bude možné ve stálých volebních okrscích na území České republiky a ve zvláštních volebních okrscích na zastupitelských úřadech v zahraničí. Hlasování se tak budou moci účastnit jak osoby, které mají trvalý pobyt na území České republiky a jsou z tohoto důvodu vedeni ve stálém seznamu voličů, tak i osoby, které se trvale zdržují v zahraničí (za předpokladu, že požádají o zápis do zvláštního seznamu voličů, vedeném zastupitelským úřadem). Toto řešení umožní rovněž hlasování v zahraničí občanům, kteří jsou v cizině krátkodobě, a to na základě hlasovacího průkazu. (Obdobná úprava je v případě voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a volby prezidenta republiky.) Uvedenými způsoby bude rovněž možné zjistit počet všech občanů oprávněných v referendu hlasovat (celkový počet oprávněných osob), rozhodných pro platnost rozhodnutí v referendu. Pro účely hlasování v referendu obdrží okrsková komise seznam oprávněných osob, který bude vycházet ze stálého seznamu voličů vedeného podle zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. (V případě hlasování v zahraničí bude seznam oprávněných osob na zastupitelském úřadě vycházet ze zvláštního seznamu voličů vedeném dle zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.) Právo delegovat do okrskové komise bude náležet přípravnému výboru a, s cílem

zajistit co největší míru objektivitu při zjišťování výsledků hlasování, i každé volební straně, která získala v posledních volbách do zastupitelstev obcí alespoň jeden mandát. (Delegace do zvláštních okrskových komisí proběhne obdobně jako při volbách.) Možnost hlasovat na hlasovací průkaz, náležitosti hlasovacího lístku, formu hlasování, sčítání odevzdaných hlasů a další náležitosti konání a provedení referenda budou upraveny obdobně jako ve volebních zákonech.

Český statistický úřad předá zjištěné výsledky referenda Státní volební komisi, která je zveřejní způsobem umožňujícím dálkový přístup tak, aby k němu měla přístup každá oprávněná osoba. Ode dne zveřejnění výsledku začne běžet 10 denní lhůta pro případné podání návrhu na soudní přezkum průběhu a výsledku referenda u Ústavního soudu. Po marném uplynutí této lhůty nebo po skončení všech řízení u Ústavního soudu vyhlásí prezident republiky výsledek referenda ve Sbírce zákonů. Rozhodnutí prezidenta republiky bude obsahovat celkový počet oprávněných osob zapsaných v seznamech, počet hlasujících, počet odevzdaných platných hlasů, celkový počet hlasů pro odpověď „ANO“ a pro odpověď „NE“ a přijaté rozhodnutí.

Soudní přezkum bude upraven následovně: Oprávněná osoba se bude moci domáhat ochrany ve věcech chyb a nedostatků v seznamech u příslušného krajského soudu. Navrhovatel a každá oprávněná osoba se může domáhat neplatnosti hlasování nebo neplatnosti rozhodnutí přijatého referendem u Ústavního soudu. Přezkum se již nebude moci dotýkat navržené otázky.

K části druhé

V části druhé předloženého návrhu ústavního zákona je obsažen návrh změny Ústavy České republiky, kterou se rozšiřují kompetence prezidenta republiky o pravomoc vyhlášovat referendum a oznamovat jeho výsledek. Půjde o pravomoc nekontrasignovanou.

Dochází k rozšíření výčtu návrhů zákonů uvedených v čl. 40 Ústavy, k jejichž schválení je třeba souhlasu obou komor Parlamentu. Výčet návrhů zákonů je rozšířen o návrh zákona o provádění celostátního referenda, neboť je svou povahou zákonem volebním a upravuje referendum s celostátní působností, je tudíž obdobou volebních zákonů. S touto změnou souvisí i legislativně technická změna v čl. 10a Ústavy spočívající v nahrazení slova „referendum“ slovy „celostátní referendum“.

Procedurou podle čl. 40 bude schvalován jen návrh zákona o provádění celostátního referenda, zatímco návrhy zákonů upravující krajské a místní referendum budou i nadále schvalovány standardní procedurou podle čl. 39 odst. 2 Ústavy, neboť neupravují referendum s celostátní působností.

Dále se upravuje pravomoc Ústavního soudu rozhodovat o souladu návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu a zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona. Rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byl vysloven nesoulad návrhu na konání referenda s tímto ústavním zákonem o celostátním referendu nebo zákonem o provádění celostátního referenda podle čl. 11 tohoto ústavního zákona, brání vyhlášení referenda prezidentem republiky.

K části třetí

Navrhuje se, aby ústavní zákon nabyl účinnosti prvním dnem dvanáctého kalendářního měsíce po jeho vyhlášení. Uvedená legisvakance poskytuje dostatečný časový prostor pro

přípravu zákona upravujícího provádění referenda, jehož přijetí je předvídáno v čl. 11 tohoto návrhu ústavního zákona.

V Praze dne 13. července 2015

Mgr. Bohuslav Sobotka, v. r.
předseda vlády

Mgr. Jiří Dienstbier, v. r.
ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu